

Любов ДУБРОВІНА

**Розвиток історичного кримознавства:
енциклопедичне біобібліографічне дослідження А. А. Непомнящого**(Рец. на кн.: Непомнящий А. А. Історичне кримознавство (кінець XVIII – початок XX століття):
Біобібліографічне дослідження. – Сімферополь: Бізнес-Інформ, 2003. – 452 с.: іл.)

Дотепер в історії Криму залишається багато недосліджених питань. Їхнє успішне вивчення насамперед залежить від наявності в науковому обігу якомога репрезентативнішого списку літератури й джерельної бази. Велике зацікавлення учених викликають студії, що з'являються не так часто в галузі історії розвитку регіональної історіографії. У зв'язку з цим кожне кримознавче бібліографічне надбання зустрічається фахівцями з особливою увагою. Монографія сімферопольського історика, доктора історичних наук Андрія Непомнящого «Історичне кримознавство (кінець XVIII – початок XX століття): Біобібліографічне дослідження» охоплює проблеми історіографії, бібліографії, біографістики на широкому історичному тлі епохи. Автор уже добре відомий фахівцем, що вивчають історію регіоналістики, серією монографій, присвячених історії розвитку історичного краєзнавства Криму. Кожна з них широко обговорювалася на сторінках українських і російських наукових видань і одержала однозначно позитивні оцінки. По суті, книга А. А. Непомнящого, що побачила світ у 2003 році, є другою частиною попереднього довідника «Історія і етнографія народів Криму: Библиография и архивы (конец XVIII – начало XX века)» (2001 р.), у якому наведений звіт дорадянської кримознавчої бібліографії. Тепер автор подає біобібліографічні характеристики істориків-кримознавців, об'єднавши їх за провідними кримознавчими центрами.

Структура дослідження добре продумана й логічна. Автор розкриває основні етапи вивчення регіону, при цьому виділяючи і подаючи характеристику окремим науковцям та діяльності певних академічних центрів із вивчення Криму. Такий підхід до вивчення історії кримознавства є новаторським і дозволяє досить повно розкрити процес вивчення Криму. Початком цього процесу стала діяльність Санкт-Петербурзької Академії наук, санкціонована імператрицею Катериною II. Підсумком експедиційної діяльності І. А. Гільденштедта, М. Ф. Енгельгарда, В. Ф. Зусва, Е. Е. Келера, П. С. Палласа, І. Ф. Паррота й інших стали перші наукові описи Криму, які вийшли багатьма європейськими мовами, що стимулювало наступний етап вивчення краю – поїздки російських і європейських мандрівників, що викликали величезну кількість кримознавчих популярних опусів у Росії та за її межами. Це, у свою чергу, сприяло початку наукового підходу до розвідки, систематизації та вивченню історичних джерел, розробок історії й етнографії народів, що населяють півострів. Ця робота проводилася співпрацею істориків як у Криму, так і за його межами. Вони були об'єднані навколо навчальних закладів, музеїв, громадських наукових товариств у найбільших академічних центрах імперії. Автором не тільки вперше в історіографії виділені ці центри, проаналізована діяльність кожного з музеїв і наукових товариств, але і представлена детальна характеристика особистого внеску окремого вченого в розвиток різних питань вивчення краю. Цікаво, що цей аспект як-

раво виділяється у деяких істориків, у чий твірності, як виявилось, були періоди захоплення історією чи етнографією Криму. Після трагічних подій 1941 і 1944 року – депортації окремих народів з території півострова, а також хвиль репресій, що захлинули Радянський Союз у 1930-х – початку 1950-х років, ці розробки були припинені, а згадування про них не підтримувалися. Завдяки даній монографії розширюється уявлення про праці відомих орієнталістів В. О. Гордлевського, А. Ю. Кримського, О. М. Самойловича, М. С. Державіна.

А. А. Непомнящий зумів повернути в кримознавчу історіографію й бібліографію багато забутих чи викреслених імен діячів розвитку краєзнавства. Подаючи короткі біографічні довідки, автор не «закриває очі» і на недоліки багатьох подвижників розвитку історичного кримознавства. Однаково рівно він ставиться до всіх, незалежно від національності, соціального статусу чи службового становища. Прикрасою монографії є наявність у ній 50 портретів істориків-кримознавців, значна частина з яких виявлена автором в особових архівних фондах і публікується вперше.

Усі наведені в книзі факти добре підкріплені серйозною джерельною базою. Характеристика джерельної бази монографії може зайняти кілька сторінок, але ми ухилимось від цього, бо такий огляд ретельно зроблений автором у самому дослідженні. Вкажемо лише, що дослідження стало підсумком копіткої роботи А. А. Непомнящого із матеріалами 183 архівних фондів 32 архівних сховищ України, Російської Федерації та Вірменії. Із усього зводу архівних джерел (у тому числі: формулярні списки, анкети, рукописи ненадрукованих праць) окремий акцент був зроблений автором на залучення листування істориків із різних академічних центрів, де обговорювалися питання кримознавчих досліджень. Вивчення міжособистісного спілкування, розроблене автором книги, видається нам особливо актуальним, тому що дає можливість простежити зв'язок «центр – провінція», інтелектуальну напруженість у співпраці істориків-кримознавців. Важливим є введення у науковий обіг епістолярного надбання, що майже випала з поля зору істориків, вивчення якої дає унікальну можливість подивитися на процес історії регіоналістики з погляду «історіографічного побуту», виділити окремі процеси соціалізації науки.

Монографію А. А. Непомнящого об'єктивно можна називати енциклопедією історії вивчення Криму в дорадянську епоху. Уперше відтворена комплексна картина вивчення історії й етнографії регіону на підставі репрезентативного джерельного підґрунтя. Окреслене коло істориків-кримознавців і зроблено огляд наукової спадщини в цій галузі, розширено коло бібліографічних джерел за рахунок залучення не досліджених раніше категорій краєзнавчої літератури (періодична преса, путівники тощо).

Дубровіна Любов Андріївна, д-р іст. наук, професор,
директор ІР НБУВ.